

Тъй като Палеологовският стил става печат върху цялото изкуство на XIV в., раздe-
ляме прегледа на живописи от Второто българско царство на два периода.

I. Характерни особености в живописа на XIII в.

A. Наличието на две официални тенденции и на трета, „антикласична“, „перифер-
на“.

A1. Официална, традиционна тенденция, все още в рамките на Комниновския стил,
чието влияние се е утвърдило по време на византийската власт: църква № 9 на Царе-
вци, църквата при Германския манастир, първият майстор в църквата „Св. Никола“
при Мелник, параклиси в Търново, църква №10 и 13 на Трапезица, „Св. Четиридесет
мъченици“ в Търново, църква №10 и 13 на Трапезица, „Св. Йоан Предтеча“ в Кърджа-
ли (втори слой), Боянската църква (стенописи от 1259 г.). И тук обаче се усещат нови-
те художествени изисквания на епохата – във въвеждане на нови теми, омокчаване на
линии, силуети и дръперии, прилагане на комбинирана техника и съответно обогата-
ване на колюрит; нов интерес към душевното състояние на изобразените светци.

A2. Втора официална, нова за времето тенденция към по-живописно изграждане
на формата: църквата „Св. Никола“ в Мелник (вторият майстор), параклиси „Св.
Архангел Михаил“ при Иваново, църквата „Св. апостоли Петър и Павел“ в Търново и
църква № 5 на Трапезица. Подобни по стил паметници в Софийн (Архипописиот“) в
Мигешево и най-високата проява на тази тенденция в Сопочани (Сърбия) са опреде-
лени като образци на „монументалния стил на XIII в.“ Постепенно отстъпване от ин-
тереса към психологическата нюансировка.

A3. „Антикласична“, „периферна“ тенденция. Характерни черти – декоративност,
линейност (плътен контур, обобщени форми): църквите „Св. Никола“ при Мелник (тре-
тият майстор) и „Св. Димитър“ в Патагеница, Добрейшовото евангелие – първата
половина на XIII в.

B. Декоративна система

B1. Декоративната система е установена през периода на византийската власт.
Запазените паметници, доколкото дават материал за сравнение, са почти единни в
това отношение. В абсидата са изобразени Богородица с детето Исус и „Меланмоса“,
от двете ѝ страни – „Благовещението“, светците покриващи на църквата е изписан
върху една от страничните стени пред олтар; в купола е Христос Вседържител в
медальон, поддържан от ангели, евангелистите са разположени в пандаптивите, „Въз-
несението“ – в бемата, „Успението“ – над западната врата; по стените – евангелският
цикл, сбит или обогатен с допълнителни сцени в зависимост от големината и пред-
назначението на храма. Характерно за втория живописен слой в Боянската църква
(1259) е срещупоставянето и „римуването“ на сцените от детството и от страданията
на Христос. Всяка композиция е отделена от другите с червени рамки. Наличието на
медальони в западните арки на църквата „Св. апостоли Петър и Павел“ в Търново и в
първия слой на църква № 8 на Трапезица. В Патагеница църковните отци в абсидата
са изобразени насрещно.

B2. Църковната символика е не само добре позната, но и овладяна в детайли от

майсторите, като различното предназначение на дадена част от храма определя кон-
кретния репертоар на светци и сцени по нейните стени.

B. Иконография

B1-2. Напълно установена и позната. При житията – възприемане на елементи от
евангелския цикъл.

B3. Природният пейзаж се състои най-често от заоблени хълмове с малка „шапка“
скали на върха. Фонът е пресечен от невисока стена с украсен корниз. Архитектурни-
ят пейзаж се състои от тесни, високи страни, най-често с двускатни покриви, предаде-
ни с коса проекция. Има отделни примери (главно в мезопозцията) с обратна перс-
пектива. Страните подчертават основното действащо лице в композицията или убеж-
ните точки на страничните им стени и покривите се срещат при това лице.

B4. Орнаменталните мотиви се концентрират около олтар и по профилите на ниши
и пиластри. Най-често се срещат „стъпаловидният“ орнамент, съчетан с кръгове (Боя-
на, Трапезица) или нагънатата лента, по-рядко „повит“ или акант. Постепенно раз-
вити към илюзия за обемност. Богато орнаментирани дърки: църквата „Св. Никола“
в Мелник (третият майстор), църкви № 10 и 13 на Трапезица, „Св. Димитър“ в Пата-
геница, Боянската църква.